

Covid-19 โรคเปลี่ยนคน คนเปลี่ยนโลก'63 Series

สุนทรียศาสตร์ของการอยู่ร่วมกันในภาพยนตร์ที่เกี่ยวกับโรคระบาด

องอาจ ชาญชนะวงษ์

อาจารย์คณะนิเทศศาสตร์

มหาวิทยาลัยศรีปทุม วิทยาเขตขอนแก่น

บทคัดย่อ

ในสถานการณ์ที่มีความไม่ปลอดภัย ที่ผู้คนต้องมีการปรับตัวเพื่อเอาตัวรอดทั้งด้านกายภาพและด้านอารมณ์ ภาวะเหล่านี้มักถูกนำเสนอผ่านตัวละครในสื่อบันเทิงประเภทภาพยนตร์อยู่บ่อยครั้ง ด้วยเป็นเรื่องราวที่น่าติดตามและสามารถสร้างสรรค์เป็นฉากการแสดงที่เร้าความรู้สึกของผู้ชมได้ จึงอาจกล่าวได้ว่า การอยู่ร่วมกันของตัวละครในสถานะที่มีความขัดแย้งมีความเป็นสุนทรียะอย่างหนึ่ง ซึ่งในอดีตมีภาพยนตร์จำนวนหนึ่งที่ได้รับการยอมรับว่ามีความใกล้เคียงกับสถานการณ์ระบาดของไวรัสโควิด-19 ไม่ว่าจะเป็นด้านสาธารณสุขที่มีการสืบหาที่มาของเชื้อเพื่อทดลองหาตัวยารักษา การแนะนำให้ล้างมือบ่อยครั้ง รวมถึง การแยกผู้ติดเชื้อและการรักษาระยะห่างระหว่างบุคคล เป็นต้น ในด้านฝ่ายปกครองที่มีการควบคุมสถานการณ์ เช่น การกักกันเขตแดนโดยใช้ยุทธวิธีทางทหาร นอกจากนี้ ยังมีฝ่ายประชาชนที่มีการเอาตัวรอด เช่น การจับกลุ่ม การช่วยเหลือกัน ความวิตกกังวล การกักตุนสินค้า และการฝ่าฝืนคำสั่ง เป็นต้น ผู้วิจัยต้องการศึกษาพฤติกรรมของตัวละครในภาพยนตร์ที่เกี่ยวกับโรคระบาดโดยใช้แบบสังเกตในการศึกษาเป้าหมายและความขัดแย้งของตัวละคร 3 กลุ่ม ได้แก่ ทหาร แพทย์ และประชาชน ที่ปรากฏอยู่ในภาพยนตร์กรณีศึกษาจำนวน 3 เรื่อง ได้แก่ ภาพยนตร์เรื่อง *Outbreak* (ค.ศ. 1995), *28 Weeks Later* (ค.ศ. 2007), และ *Contagion* (ค.ศ. 2011) โดยใช้แนวคิดเรื่องระบบสังคมและหน้าที่พื้นฐานของ ทัลคอตต์ พาร์สันส์ (Talcott Parsons) รวมถึงแนวคิดสัญญาวิทยาทางสังคมของ ธีโอ ฟาน ลูเวน (Theo Van Leeuwen) ในการวิเคราะห์ข้อมูล

จากการศึกษาพบว่า ในวิกฤตที่ประชากรมีการปรับตัวเพื่อเอาตัวรอดจนเกิดความโกลาหล สังคมจะมีระบบให้อำนาจผู้มีหน้าที่เข้ามาควบคุมให้สังคมกลับสู่ความสงบ ในกรณีภาพยนตร์ที่เกี่ยวกับโรคระบาดซึ่งมีตัวละครที่เปรียบได้กับประชากรในสังคมที่มีความเป็นสัญญาะเชิงอำนาจ ได้แก่ ทหารเป็นตัวแทนความอนุรักษ์นิยม แพทย์เป็นตัวแทนของการปรับตัว และประชาชนเป็นตัวแทนของความหลากหลาย โดยดำเนินเรื่องผ่านเหตุการณ์วิกฤตที่มีเจ้าหน้าที่ด้านการแพทย์และทหารเข้ามาควบคุมสถานการณ์และฟื้นฟูพื้นที่ แต่ด้วยเป้าหมายหลักที่มีความแตกต่างกันจึงทำให้เกิดความขัดแย้งที่นำไปสู่การช่วงชิงอำนาจในการกำหนด

มาตรการ กล่าวคือ ฝ่ายแพทย์มีอุดมการณ์คือสุขภาพต้องมาก่อน ส่วนฝ่ายทหารมีเป้าหมายในการรักษาความมั่นคงของรัฐเป็นอันดับแรก จึงมีการแทรกแซงโดยใช้กำลัง ด้วยเหตุที่ฝ่ายทหารมีแนวคิดการทำศึกแบบสงคราม บางครั้งจึงยอมให้มีการสูญเสียเพื่อให้บรรลุตามเป้าหมาย ในขณะที่ฝ่ายประชาชนมีความตื่นตระหนกและต้องการอิสรภาพทำให้มีการขัดขืนหลบหนีจากเขตกักกันโรค ทั้งนี้ ภาพยนตร์ได้มีการนำเสนอถึงความน่ากลัวของไวรัสผ่านสัญลักษณ์ต่างๆ ทั้งในรูปแบบสมจริง เช่น แสดงภาพผู้ติดเชื้อที่มีจำนวนมากกว่าเตียงพยาบาล การรายงานข่าวของสื่อมวลชน และในรูปแบบเหนือจริง เช่น การที่ผู้ติดเชื้อกลายเป็นซอมบี้วิ่งไล่กัดทำร้ายผู้อื่น รวมถึงมีการสื่อสารถึงแนวความคิดในประเด็นที่ว่า แม้ไวรัสจะมีความรุนแรงน่ากลัว แต่หากใช้อำนาจอย่างไม่มีมนุษยธรรมในท้ายที่สุดสิ่งที่มีมนุษย์กระทำต่อกันอาจมีความรุนแรงกว่าหลายเท่า

คำสำคัญ: สุนทรียศาสตร์, การอยู่ร่วมกัน, ภาพยนตร์ที่เกี่ยวกับโรคระบาด

บทนำ

การอยู่ร่วมกัน คือการที่ผู้คนจำนวนหนึ่งมีการพึ่งพาอาศัยทรัพยากรในพื้นที่เดียวกัน ทำให้เกิดกฎที่เป็นระเบียบแบบแผนเพื่อใช้ในการบริหารทรัพยากรในแหล่งนั้นๆ อย่างมีประสิทธิภาพ ไม่ว่าจะเป็น การแบ่งอาณาเขต การแบ่งความรับผิดชอบ รวมถึงการจัดลำดับสิทธิในการเข้าถึงอย่างเหมาะสม ดังนั้น สุนทรียศาสตร์ของการอยู่ร่วมกันในที่นี้จึงหมายถึง วิธีของการขับเคลื่อนสังคมบนความหลากหลายทางพฤติกรรม โดยอ้างอิงจากสถานการณ์ไวรัสระบาดที่ถูกนำเสนอในภาพยนตร์เพื่อความบันเทิง ซึ่งที่สำคัญนอกเหนือจากสุนทรียะด้านภาพและเสียง อีกประการคือเนื้อหาที่ใช้การเลียนแบบวิกฤตการณ์ในอดีตไปจนถึงทำนายอนาคตผ่านการเล่าเรื่องด้วยภาษาภาพที่มีความสนุกตื่นเต้นและน่าติดตาม นำไปสู่จุดสำคัญของเรื่องที่เกิดจากการสร้างกฎให้เป็นระเบียบที่ใช้เฉพาะในการดำเนินเรื่องลำดับเหตุการณ์ของภาพยนตร์เรื่องนั้นๆ (ธนา วงศ์ญาณธนาเวช, 2563) ด้วยเหตุนี้ ภาพยนตร์จึงเปรียบเสมือนแบบจำลองของสังคมในยามวิกฤต ซึ่งที่ผ่านมามีภาพยนตร์ส่วนหนึ่งที่นำเสนอสถานการณ์เชื้อไวรัสระบาดชนิดรุนแรง ได้แก่ ภาพยนตร์เรื่อง **Outbreak (ค.ศ. 1995)** ที่ผู้สร้างได้แรงบันดาลใจมาจากความรุนแรงของไวรัสอีโบล่า (Ebola) โดยมีการเล่าเรื่องที่มีความตื่นเต้นผสมผสานกับการอ้างอิงหลักการทางวิทยาศาสตร์ที่สมจริง และภาพยนตร์เรื่อง **28 Weeks Later (ค.ศ. 2007)** ที่มีการออกแบบให้ผู้ติดเชื้อกลายเป็นซอมบี้วิ่งไล่กัดคนในการแพร่กระจายเชื้อ ในสถานการณ์ที่อ้างอิงถึงกองกำลังทางทหาร NATO ที่มีบทบาทในการเข้ามาควบคุมพื้นที่ รวมถึงภาพยนตร์เรื่อง **Contagion (ค.ศ. 2011)** ที่มีการแสดงการแพร่กระจายของเชื้อโรคที่กระจายไปทั่วโลกอย่างรวดเร็วใกล้เคียงกับสถานการณ์ไวรัสโควิด-19 ระบาด โดยมีความสมจริงด้านข้อมูลทางการแพทย์และอ้างอิงถึงองค์กรที่มีอยู่จริง เช่น องค์การอนามัยโลก

ภาพยนตร์ที่เกี่ยวกับโรคระบาดจึงไม่เพียงเป็นการจำลองสถานการณ์เพื่อความบันเทิง หากแต่ยังช่วยทำให้เกิดความเข้าใจถึงที่มาของพฤติกรรมที่มีความหลากหลายผ่านตัวละครกลุ่มต่าง ๆ โดยใช้หลักการเขียนบทภาพยนตร์ในการวิเคราะห์เชื่อมโยงกับแนวคิดทางสังคมศาสตร์

การเล่าเรื่องในภาพยนตร์กับระบบสังคมและหน้าที่พื้นฐาน และสัญวิทยาทางสังคม

ภาพยนตร์มีองค์ประกอบสามส่วนคือ ตัวละคร ฉาก และการดำเนินเรื่อง ในหนังสือเขียนบทหนังชุดคนดูให้อยู่หมัด (ธิดา ผลิตผลการพิมพ์, 2562) ระบุว่า การสร้างตัวละครให้เป็นเรื่องที่มีความสนุก ตัวละครต้องมีเป้าหมายและมีความกล้าได้กล้าเสีย จึงจะทำให้เกิดการเรียนรู้เพื่อหาทางออก และเหตุการณ์ที่มีความสำคัญต่อความหมายในชีวิตตัวละครต้องเกิดขึ้นโดยผ่านภาวะของความขัดแย้ง กับปัญหาหรือคู่ต่อสู้ กล่าวคือ ตัวละครต้องมีการพยายามแก้ไขสถานการณ์และพัฒนาไปสู่ความสำเร็จ ซึ่งมีลักษณะที่เทียบเคียงได้กับสังคมวิทยา ในหนังสือทฤษฎีสังคมวิทยา (สุภาวงศ์ จันทวานิช, 2559) โดย ทัลคอตต์ พาร์สันส์ (Talcott Parsons) นักสังคมวิทยาได้วิเคราะห์ไว้ว่า สังคมมีระบบที่มีประชากรทำหน้าที่อยู่ในส่วนต่างๆ โดยมีเป้าหมายร่วมกันในการขับเคลื่อนสังคมไปข้างหน้า เริ่มจากระบบเศรษฐกิจที่มีการบริโภคจากแหล่งทรัพยากร เกิดเป็นระบบการเมืองที่มีหน้าที่จัดการกำหนดนโยบายหรือเป้าหมาย มีระบบชุมชนในการรวมกลุ่มการผลิตที่เกี่ยวพันกัน ไปจนถึงระบบความไว้วางใจในการรักษาแบบแผนในกรณีที่เกิดภาวะไม่ปกติสังคมจะมีระบบการให้อำนาจเข้าตรวจสอบและควบคุมเพื่อดำรงไว้ซึ่งวัฒนธรรมประเพณีแบบดั้งเดิม เมื่อมีเหตุให้เกิดการความขัดแย้งทำให้ต้องมีการปรับตัวมากกว่าเดิม ก่อให้เกิดความแตกต่างและความไม่เท่าเทียมที่จะเป็นตัวกระตุ้นความต้องการเปลี่ยนแปลงให้เป็นไปแบบก้าวกระโดด ดังนั้น จะมีระบบอำนาจเข้ามายับยั้งและแก้ไขไม่ให้เกิดการถอนรากถอนโคนหรือเป็นแนวคิดแบบอนูรักษนิยม บูรณาการระบบต่างๆ ให้สังคมมีการเปลี่ยนแปลงแบบค่อยเป็นค่อยไปในลักษณะวิวัฒนาการ

นอกจากนี้ การอยู่ร่วมกันของตัวละครมีสุนทรียศาสตร์ที่เกิดจากการเล่าเรื่องโดยใช้แนวคิดออกแบบตัวละครให้มีการช่วงชิงอำนาจ สร้างความได้เปรียบและความเสียเปรียบเพื่อให้เกิดดำเนินเรื่อง โดยโครงเรื่องของภาพยนตร์ที่เกี่ยวกับโรคระบาดจะมีลักษณะของการมุ่งเน้นสร้างความระทึกใจ จากในหนังสือศาสตร์และศิลป์แห่งการเล่าเรื่อง (สรณัฐ ไตลังคะ, 2560) ได้ระบุว่า โครงเรื่องแนวระทึกใจเป็นเรื่องที่เริ่มต้นด้วยปัญหาและนำไปสู่คำตอบหรือแก้ไขปัญหานั้นในตอนจบ เริ่มจากการเกริ่นเข้าเหตุการณ์มีการสลบลำดับเวลา มีการวางกับดักและร่องรอยหรือเงื่อนปม ไปจนถึงการเลื่อนการเฉลยปัญหา และการสร้างความประหลาดใจในตอนจบ ด้วยเหตุนี้ โครงเรื่องจึงเป็นเครื่องมือควบคุมจังหวะที่ใช้กำหนดให้ผู้ชมมีอารมณ์อย่างไรในช่วงเวลานั้นๆ ยกตัวอย่างเช่น ภาพยนตร์ที่เกี่ยวกับโรคระบาด ที่มีการเริ่มเรื่องจากเหตุการณ์วิกฤตไวรัสและให้ผู้มีหน้าที่เข้ามาดำเนินการแก้ปัญหา แต่ก็ต้องประสบกับความไม่ลงรอยกันจากความเห็นที่ต่างกัน โดยมีการกำหนดให้มีฝ่ายธรรมะและอธรรมเพื่อความเพื่อความบันเทิงของผู้ชม เป็นต้น ซึ่งเป็นแนวทางเดียวกับ Lane Shefter Bishop โปรดิเวเซอร์

ภาพยนตร์ออลสตูดิโอผู้เขียนหนังสือ Sell Your Story in A Single Sentence: Advice from the Front Line of Hollywood (2016) โดยให้ความเห็นว่า ผู้เขียนบทต้องออกแบบตัวละครที่สามารถมองเห็นได้ถึงคุณลักษณะ (character) ที่ชัดเจน โดยควรคำนึงถึง 3 ประการได้แก่ ประการแรก พวกเขาเป็นใคร มีภาพรวมของภาพลักษณ์นิสัยภายนอกของตัวละครอย่างไรบ้าง เช่น การพูดจา ท่าทาง รูปร่างหน้าตา การแสดง ออกทางอารมณ์ ระดับสติปัญญา หน้าที่การงาน รวมไปถึง สถานที่ที่อยู่อาศัยและวิถีการใช้ชีวิต รวมไปถึง จิตสำนึกของตัวละคร ซึ่งเป็นสิ่งที่จะถูกเปิดเผยออกมาเมื่อตัวละครตัวนั้นตกอยู่ในภาวะวิกฤติ กล่าวคือ ยิ่งมีความกดดันมากตัวละครจะยิ่งแสดงตัวตนออกมาเท่านั้น ประการต่อมาคือ พวกเขาต้องการอะไร เป้าหมายที่ตัวละครออกแสดงออกถึงความต้องการสูงสุด ที่กระตุ้นให้เกิดการต่อสู้ หรือมีความพยายามทำทุกอย่างเพื่อให้ได้มา เป็นการตอบสนองความอยุ่รอดของชีวิต หรือเพื่อแก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้น รวมถึงประการสุดท้าย อะไรคือสิ่งที่เป็เดิมพัน ที่เป็นอุปสรรคที่ต้องมีการแลกเปลี่ยน หรือมีสิ่งใดที่ต้องสูญเสียเพื่อให้ได้สิ่งที่ต้องการ กล่าวคือ มนุษย์จะไม่เลือกทำสิ่งที่ยาก หากทำในสิ่งที่ย่างแล้วได้ผลเท่ากัน ดังนั้น ต้องสร้างอุปสรรคที่มีความขัดแย้ง (conflict) หรือข้อแม้ที่มีความท้าทายต่อตัวละคร

อย่างไรก็ดี ภาพยนตร์คือการผลิตสร้างความหมายโดยมีผู้ส่งสารเป็นตัวแปร ฉะนั้นภาษาจึงไม่ได้มีความหมายแน่นอนตายตัว แต่มีการปรับเปลี่ยนไปตามบริบทของผู้พูดหรือผู้สร้างตามแนวคิดสัญญาวิทยาทางสังคม ในกรณีนี้ภาพยนตร์จึงถือเป็นเป็นทรัพยากรทางสัญญา และด้วยเหตุที่สัญญาวิทยาทางสังคมให้ความสำคัญกับการวิพากษ์วิจารณ์จากทรัพยากรทางสัญญาที่หลากหลายเพื่อให้สามารถทำความเข้าใจสัญญาวิทยาทางสังคมได้มากขึ้น จากหนังสือ ว่าด้วยการวิเคราะห์วาทกรรมแนววิพากษ์ (สามชาย ศรีสันต์, 2561) ได้ระบุว่าความหมายที่ทรัพยากรทางสัญญาวิทยาผลิตสร้างขึ้นสามารถแยกได้สามลักษณะ ได้แก่ ความหมายในเชิงตัวแทน ความหมายในเชิงการกระทำ และความหมายในเชิงการสร้างเรื่องราว ซึ่งความหมายในการสร้างเรื่องราวเกิดจากการจัดวางองค์ประกอบ ที่เกิดจากการสร้างคุณค่าให้กับข้อมูลข่าวสาร การกำหนดกรอบและความเด่นชัดให้มีความน่าสนใจ สะดุดตา จากรูปร่างลักษณะ รวมถึงการสร้างให้เกิดสภาวะสมจริงของการทำหน้าที่เป็นตัวแทนทางสัญญาที่ไม่ได้เป็นความจริงสัมบูรณ์ แต่เป็นความจริงที่เกิดขึ้นในขณะที่ปรากฏขึ้นของภาพและเสียง โดยการศึกษาสัญญาวิทยาทางสังคมตามแนวทางของ ทีโวน ลูเวน (Theo Van Leeuwen) มีภารกิจหลัก 3 ประการ ดังนี้

- 1) เก็บรวบรวมทรัพยากรทางสัญญาเพื่อทำการจัดกลุ่มแบ่งประเภท
- 2) ตรวจสอบเพื่อทำความเข้าใจว่าทรัพยากรทางสัญญาเหล่านี้ถูกใช้อย่างไร
- 3) ค้นหาและพัฒนาทรัพยากรทางสัญญาสู่การใช้งานในรูปแบบใหม่

จากแนวคิดและวิธีวิทยาที่กล่าวมานี้ สามารถนำมาใช้เป็นเครื่องมือในการถอดสัญญาการเป็นตัวแทนของตัวละครว่ามีความหมายนำไปสู่อ่านาจแบบใดในกระบวนการปฏิสัมพันธ์

ทางสังคม รวมถึงเป้าหมายในการแข่งขันเพื่อช่วงชิงอำนาจในภาวะวิกฤต เพื่อวิเคราะห์พฤติกรรมที่เกิดขึ้นจากสถานการณ์ความขัดแย้งในภาพยนตร์ที่เกี่ยวกับวิกฤติโรคระบาด

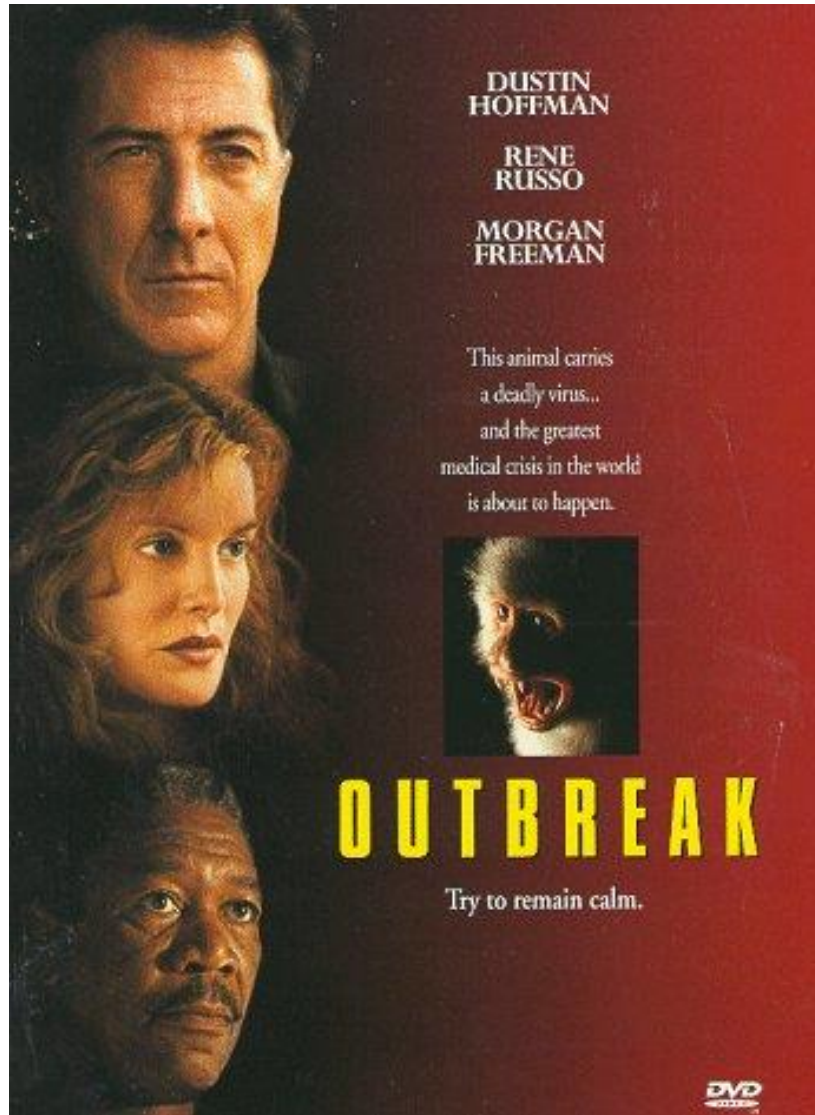
เป้าหมายและความขัดแย้งของตัวละครในภาพยนตร์ที่เกี่ยวกับโรคระบาด

ในจำนวนนับไม่ถ้วนของภาพยนตร์ทั่วโลก มีภาพยนตร์ที่ว่าด้วยเรื่องของโรคระบาดอยู่จำนวนไม่น้อย ไม่ว่าจะเป็น เรื่องของเชื้อไวรัสที่เป็นภัยคุกคามและทำให้เกิดภาวะระบาดเป็นภัยพิบัติที่มีความเกินจริง รวมถึงเรื่องของกลุ่มคนหรือหน่วยงานที่เกี่ยวข้องในวิกฤติโรคระบาดที่มีการอ้างอิงเนื้อหาทางวิทยาศาสตร์ที่สามารถพิสูจน์ได้ กล่าวคือ สถานการณ์โรคระบาดเป็นเหตุการณ์ที่มีความไม่ปกติ ซึ่งเป็นเหตุการณ์ใกล้ตัวที่ทำให้เกิดความหวาดกลัว ความวิตกกังวล ซึ่งใช้เป็นเครื่องมือในการเร่งเร้าอารมณ์ต่อกลุ่มผู้ชมภาพยนตร์ได้เป็นอย่างดี ด้วยเหตุนี้ เรื่องโรคระบาดจึงมักถูกนำมาสร้างเป็นภาพยนตร์อยู่บ่อยครั้ง ในบทความนี้ผู้วิจัยใช้วิธีคัดเลือกภาพยนตร์กรณีศึกษาแบบเจาะจงจำนวน 3 เรื่อง ได้แก่ ภาพยนตร์เรื่อง **Outbreak (ค.ศ. 1995)**, **28 Weeks Later (ค.ศ. 2007)**, และ **Contagion (ค.ศ. 2011)** โดยแบ่งตัวละครออกเป็น 3 กลุ่ม ได้แก่ ทหาร แพทย์และประชาชน ในการสังเกตถึงเป้าหมาย (goal) และความขัดแย้ง (conflict) ของตัวละคร ดังต่อไปนี้

1. ภาพยนตร์เรื่อง **Outbreak** วิกฤตไวรัสสลับนรก

มีเรื่องย่อโดยสรุปว่า ในปี ค.ศ. 1967 ที่ค่ายทหารรับจ้างบริเวณป่าแห่งหนึ่งในประเทศซาอีร์ (Zaire) ได้เกิดการแพร่ของเชื้อโรคที่ทำให้มีแผลพุพองตามร่างกาย และทำให้ผู้ติดเชื้อเสียชีวิตภายในเวลาเพียง 3 วัน หลังจากที่ส่งทีมแพทย์ไปทำการเก็บเชื้อแล้วพบว่า เป็นเชื้อโรคที่มีความร้ายแรงและมีผู้เสียชีวิตเป็นจำนวนมาก ด้วยเหตุนี้ผู้บัญชาการกองทัพอเมริกันจึงได้มีคำสั่งให้นำเชื้อมาทดลองสร้างเป็นอาวุธชีวภาพโดยปกปิดไว้เป็นความลับ และส่งเครื่องบินมาทิ้งระเบิดเพื่อเป็นการทำลายล้างเชื้อโรค ซึ่งเป็นเหตุให้ทหารรับจ้างและชาวบ้านผู้อาศัยอยู่ที่บริเวณนั้นเสียชีวิตทั้งหมด จนกระทั่งในปี ค.ศ. 1976 หรืออีก 27 ปีต่อมา เชื้อไวรัสได้กลับมาระบาดอีกครั้ง เมื่อมีการลักลอบจับลิงป่าจากแอฟริกาตัวหนึ่งซึ่งเป็นพาหะนำโรคมายายในประเทศอเมริกา ทำให้เชื้อไวรัสเริ่มแพร่ระบาดอย่างรวดเร็ว โดยทีมแพทย์พบว่าเชื้อไวรัสตัวนี้ได้กลายพันธุ์ไปจากเดิมทำให้มีความรุนแรงมากขึ้น เมื่อติดเชื้อไวรัสดังกล่าวจะทำให้ผู้ป่วยเสียชีวิตภายใน 48 ชั่วโมง ที่สำคัญอีกประการคือ มีการแพร่ระบาดจากผู้ติดเชื้อคนแรกไปสู่ประชากรในชุมชนจำนวนหลายร้อยคนในระยะเวลาอันสั้น ทำให้เกิดสถานการณ์เข้าสู่ภาวะวิกฤติเป็นเหตุให้ฝ่ายปกครองส่งกำลังทหารเข้าควบคุมพื้นที่ (lockdown) และทำให้มีประชาชนส่วนหนึ่งต้องการอพยพออกจากเขตพื้นที่เสี่ยงติดเชื้อ จนเกิดการกระทบ กระทั่งและยิงต่อสู้ ทหารจึงใช้มาตรการขั้นเด็ดขาดคือการปราบปรามผู้ขัดขืนและประกาศไม่ให้ประชาชนออกจากบ้าน (curfew) สร้างความไม่พอใจให้กับประชาชนมากขึ้น ในขณะที่ฝ่ายแพทย์พยายามหาต้นตอของเชื้อเพื่อผลิตตัวยารักษา แต่ฝ่ายทหารกลับมีความต้องการควบคุมโรคขั้นเด็ดขาดด้วย

วิธีการที่มีความรุนแรงคือการทิ้งระเบิดทำลายเพื่อกำจัดเชื้อโรคในเมืองที่มีประชากรผู้บริสุทธิ์อาศัยอยู่อีกจำนวนมาก ซึ่งในท้ายที่สุดฝ่ายแพทย์ต้องทำงานแข่งกับเวลา มีการต่อรองกับประธานาธิบดีและเข้าขัดขวางการควบคุมโรคโดยวิธีการที่ไร้มนุษยธรรมนี้ได้สำเร็จ จากการผลิตภาพยนตร์เรื่องนี้พบว่า

ภาพที่ 1. ใบปิดภาพยนตร์เรื่อง Outbreak วิกฤตไวรัสสูบนรก (1995)

1.1 ฝ่ายทหาร

1.1.1 มีเป้าหมาย (goal) ได้แก่ การกำจัดภัยคุกคามที่เกิดจากเชื้อโรค และการสร้างอาวุธชีวภาพเพื่อสร้างความได้เปรียบทางการทหารโดยปกปิดข้อมูลเป็นความลับ รวมถึงการรักษาอำนาจของนายทหารชั้นสูงโดยอ้างความมั่นคงของรัฐ

1.1.2 มีความขัดแย้ง (conflict) ได้แก่ การระงับการแพร่ระบาดของเชื้อโรคด้วยปฏิบัติการทิ้งระเบิดกวาดล้างทำลายบริเวณจุดกำเนิดของเชื้อและทำให้ผู้ที่ไม่ติดเชื้อต้องเสียชีวิตไปด้วย และกรณีที่น่าจะเป็นความหวังดีแต่ก็มีประชาชนที่ฝ่าฝืนคำสั่งปิด

เมือง (lockdown) จนเกิดการยิงปืนต่อสู้ขัดขืนและทำให้มีประชาชนเสียชีวิต นอกจากนี้ ฝ่ายทหารมีการขัดแย้งกันเองภายในระหว่างนายทหารชั้นสูงกับทหารฝ่ายปฏิบัติการทำให้เกิดการก่อกวนแก่งแย่งที่ลดทอนประสิทธิภาพของการสาธารณสุขและเป็นผลเกิดความล่าช้าในการรักษาพยาบาล รวมไปถึง มาตรการขั้นเด็ดขาดในการควบคุมโรคในภาวะวิกฤตของเรื่องโดยฝ่ายปกครองลงมติให้ใช้อำนาจสงครามเข้าทำลายล้างเมืองที่มีผู้ติดเชื้อเพื่อไม่ให้ระบาดไปสู่เมืองอื่นๆ ซึ่งจะทำให้มีผู้บริสุทธิ์เสียชีวิตจำนวนมาก

1.2 ฝ่ายแพทย์

1.2.1 มีเป้าหมาย (goal) ได้แก่ การสืบหาต้นเหตุของเชื้อไวรัส เพื่อนำทดลองสร้างตัวยาในการรักษา และการแยกผู้ติดเชื้อออกจากสังคม (isolate) เพื่อควบคุมโรค รวมถึงการสร้างแนวทางการรักษาเพื่อรองรับเหตุการณ์ฉุกเฉินที่จะเกิดขึ้นในอนาคต

1.2.2 มีความขัดแย้ง (conflict) ได้แก่ บุคลากรในองค์กรหรือในหน่วยงานที่เกี่ยวข้องกับการสาธารณสุขมีความชะล่าใจทำเชื้อไวรัสแพร่กระจายตัวเร็วเกินกว่าจะควบคุมได้ทัน และการเป็นผู้ที่มีหน้าที่ในการรักษาผู้อื่นแต่กลับเป็นผู้ที่มีความเสี่ยงต่อการติดเชื้อเสียเอง รวมถึง การถูกขัดขวางจากทหารที่ไม่ต้องการให้เปิดเผยข้อมูลของการค้นพบตัวยาที่ใช้รักษาเพราะเป็นความลับทางการทหาร

1.3 ฝ่ายประชาชน

1.3.1 มีเป้าหมาย (goal) ได้แก่ การพาตนเองและครอบครัวออกจากพื้นที่ที่มีความเสี่ยงต่อการติดเชื้อ และผู้ติดเชื้อมีความต้องการเข้าถึงการรักษาอย่างทันที่

1.3.2 มีความขัดแย้ง (conflict) ได้แก่ มีความหวาดกลัวต่อเชื้อไวรัสแต่ไม่ต้องการถูกควบคุมตัวเพื่อกักกันโรค และมีความต้องการให้เปิดเผยข้อมูลแต่กลับมีความแตกตื่นเมื่อได้รับทราบข่าวสาร รวมถึง สื่อมวลชนที่ต้องการรายงานสภาพความจริงแต่ถูกทหารปิดกั้นพื้นที่และการเข้าถึง

2. ภาพยนตร์เรื่อง 28 Weeks Later มหาภัยเชือรกถล่มเมือง

มีเรื่องย่อว่า หลังจากเกิดเหตุไวรัสระบาด ผู้ที่ติดเชื้อกลายเป็นซอมบี้วิ่งไล่กัดแพร่เชื้อเป็นวงกว้างทั่วประเทศอังกฤษ และ 5 สัปดาห์ต่อมาผู้ติดเชื้อหรือซอมบี้ทั้งหมดก็เสียชีวิตลงจากการอดอาหาร กองกำลังนาโต้ซึ่งนำโดยทหารอเมริกันจึงได้เข้ามาควบคุมสถานการณ์ และเริ่มต้นการฟื้นฟูประเทศ โดยการลำเลียงคนที่อพยพไปก่อนหน้านี้อีกกลับมาแบ่งเขตจัดพื้นที่ให้อยู่อาศัยใหม่ แบ่งเขตควบคุมอย่างเป็นระเบียบ มีทหารคอยเฝ้าพร้อมอาวุธหนักไว้สังหารผู้ติดเชื้อ (zombie) จนกระทั่งวันหนึ่งพบว่ามีผู้ติดเชื้อที่รอดชีวิตเพราะมีภูมิคุ้มกันพิเศษ (anti-body) จึงถูกนำตัวมากักตัวในห้องควบคุมโรค แต่จากความบกพร่องบุคคลที่ไม่มีการสวมชุดป้องกันเป็นเหตุให้เกิดการแพร่ระบาดของเชื้อโรคอีกครั้ง และด้วยเหตุที่เป็นการ

แพร่เชื้อในสถานที่ปิดที่มีผู้คนอาศัยอยู่เป็นจำนวนมาก ทำให้เชื้อแพร่กระจายตัวไปสู่ประชากรอย่างรวดเร็ว เมื่อสถานการณ์เข้าสู่ภาวะฉุกเฉินทหารจึงจำเป็นต้องสั่งปิดพื้นที่เสี่ยงทุกจุด และออกคำสั่งให้ทำการกวาดล้างผู้ติดเชื้อด้วยการสังหาร ในขณะที่ฝ่ายแพทย์ได้ตรวจพบว่ามียุวเด็กชายคนหนึ่งที่มีภูมิคุ้มกันสามารถนำเลือดของเขาไปผลิตเป็นตัวยาได้ จึงต้องเสี่ยงชีวิตออกติดตามหาตัวเด็กชายคนนั้นที่ปะปนอยู่ในฝูงชนที่กำลังเกิดความโกลาหลในวงล้อมปราบของทหาร ทำให้ต้องมีการสูญเสียบุคลากรหลายฝ่ายเพื่อแลกกับหนึ่งชีวิตที่มีภูมิคุ้มกันพิเศษ ให้รอดออกมาได้จากการทิ้งระเบิดล้างเมืองในท้ายที่สุด จากการสังเกตภาพยนตร์เรื่องนี้พบว่า

ภาพที่ 2. ใบปิดภาพยนตร์เรื่อง 28 Weeks Later มหาภัยเชือนรกล่มเมือง (2007)

2.1 ฝ่ายทหาร

2.1.1 มีเป้าหมาย (goal) ได้แก่ การกำจัดเชื้อโรคในพื้นที่ที่ได้รับมอบหมายให้มีความสะอาดปลอดภัย และฟื้นฟูสภาพเมืองจัดระเบียบให้มีความเรียบร้อย

2.1.2 มีความขัดแย้ง (conflict) ได้แก่ ในขณะที่ต้องปฏิบัติการลงพื้นที่เพื่อช่วยเหลือผู้อื่นตามคำสั่งแต่นายทหารชั้นผู้น้อยมีความรู้สึกคิดถึงครอบครัวของตนเช่นเดียวกับประชาชนทั่วไป และมีนายทหารบางคนที่มีการต่อต้านการปราบปรามชั้นรุนแรงจึงฝ่าฝืนคำสั่งเข้าไปช่วยเหลือผู้ที่กำลังไม่ได้รับความเป็นธรรม รวมถึง แม่ทหารจะเป็นผู้ที่มีหน้าที่คอยปกป้องประชาชนแต่ผู้ติดเชื้อ (zombie) ที่มีความอันตรายมากจึงจำเป็นต้องใช้วิธีปราบปรามแบบสังหารทิ้งและการกวาดล้างเหมารวมซึ่งทำให้ต้องมีผู้บริสุทธิ์เสียชีวิตจำนวนมาก

2.2 ฝ่ายแพทย์

2.2.1 มีเป้าหมาย (goal) ได้แก่ การเฝ้าระวังเชื้อไม่ให้แพร่เข้าสู่พื้นที่กักกันโดยการตรวจเชื้อผู้เดินทางอย่างละเอียด และคิดค้นทดลองหาตัวยารักษาโรครวมถึงตามหาผู้ที่มีภูมิคุ้มกันตามธรรมชาติ (anti-body) เพื่อนำเลือดมาสร้างภูมิคุ้มกันให้คนหมู่มากต่อไป

2.2.2 มีความขัดแย้ง (conflict) ได้แก่ ผู้ที่ติดเชื้อมีความดูร้ายมากไม่สามารถเข้าใกล้ได้และรักษาให้หายได้ และจากการตรวจหาเชื้อเพื่อช่วยเหลือผู้อื่นทำให้แพทย์ต้องเป็นผู้ที่อยู่ใกล้ชิดกับผู้ติดเชื้อทำให้เสี่ยงต่อการติดเชื้อมากที่สุด รวมถึง หน่วยแพทย์ในภาพยนตร์เรื่องนี้เป็นของทหารต้องทำงานภายใต้กรอบของทหารในสภาวะที่ถึงสงครามที่ให้ความสำคัญกับความมั่นคงมากกว่า

2.3 ฝ่ายประชาชน

2.3.1 มีเป้าหมาย (goal) ได้แก่ มีความต้องการเอาชีวิตรอดจากเหล่าผู้ที่ติดเชื้อ (zombie) และต้องการมีคุณภาพชีวิตที่ดีขึ้นหลังจากพ้นภาวะโรคระบาด รวมถึง ต้องการอยู่ร่วมกับคนที่ตนรักและให้ความไว้วางใจ เช่น ลูก สามี ภรรยา ญาติพี่น้องและคนในครอบครัว หรือคนที่มีความสนิท เป็นต้น

2.3.2 มีความขัดแย้ง (conflict) ได้แก่ มีความต้องการความปลอดภัยแต่ในขณะเดียวกันก็มีความอยากรู้ อยากเห็น เมื่อได้พบกับสภาพความเป็นจริงทำให้เกิดความตระหนกเกินหวาดหวั่น และในกลุ่มผู้ติดเชื้อ (zombie) มีความพยายามแพร่เชื้อต่อผู้อื่นโดยการกัด จึงเปรียบเสมือนประชาชนแบ่งฝ่ายมาทำร้ายกันเอง รวมถึงชนชั้นล่างที่ไม่ติดเชื้อแต่กลับถูกปฏิบัติไม่ต่างจากผู้ติดเชื้อ นอกจากนี้ แม้การได้พบหน้ากันของคนในครอบครัวจะทำให้มีกำลังใจแต่ในทางกลับกันกลับเป็นต้นเหตุให้มีการติดเชื้อ เช่น จากแม่สู่พ่อ จากพ่อสู่ลูก และจากเพื่อนหรือจากคนที่ให้ความไว้วางใจ เป็นต้น

3. ภาพยนตร์เรื่อง Contagion สัมผัสล้างโลก

มีเรื่องย่อว่า การระบาดของไวรัสที่พัฒนาสายพันธุ์มาจากค้างคาวและหมู โดยเริ่มเรื่องจากนักธุรกิจหญิงอเมริกันคนหนึ่งเดินทางกลับมาจากการประชุมงานที่ฮ่องกงแล้วล้มป่วยเสียชีวิต เพียงอีกไม่กี่ชั่วโมงต่อมาก็มีผู้ป่วยลักษณะเดียวกันปรากฏอยู่ในหลายประเทศทั่วโลก กล่าวคือ มีการแพร่กระจายเชื้ออย่างรวดเร็วโดยการสัมผัสสิ่งของและการหายใจ ทำให้โลกเข้าสู่สภาวะวิกฤตในเวลาไม่ถึงหนึ่งเดือน โดยมีการคาดการณ์ว่าจะมีประชากร 1 ใน 12 บนโลกที่จะติดเชื้อและมีผู้เสียชีวิตมากกว่า 70 ล้านคน ด้วยเหตุนี้ ประชาชนจึงมีความตื่นตระหนกเกิดความรุนแรงและการกักตุนสินค้า องค์การอนามัยโลก (WHO-World Health Organization) ได้ส่งแพทย์ผู้เชี่ยวชาญออกติดตามหาที่มาของเชื้อเพื่อคิดค้นตัวยาและหาหนทางในการรักษา ซึ่งต้องใช้เวลามากกว่าหนึ่งปีในการผลิตวัคซีนเพื่อแจกจ่ายแก่ประชากรที่ติดเชื้อทั่วโลก ในระหว่างนี้มีผู้เชี่ยวชาญได้ให้คำแนะนำว่าควรหมั่นล้างมือและหลีกเลี่ยงการสัมผัสต่างๆ เพราะร่างกายของผู้ติดเชื้อคือเป็นพาหะนำโรคที่สามารถแพร่เชื้อได้รอบตัวผ่านการกระทำ ไม่ว่าจะเป็นการสัมผัสสิ่งของและการหายใจ ซึ่งเป็นสาเหตุหลักที่ทำให้มีผู้เสียชีวิตในหลายประเทศทั่วโลก เช่น ฮ่องกง จีน ญี่ปุ่น เยอรมัน และสหรัฐอเมริกา ในขณะเดียวกันที่ศูนย์ควบคุมและป้องกันโรค (CDC-Centers for Disease Control and Prevention) ก็ได้ส่งเจ้าหน้าที่จำนวนมากเข้าควบคุมสถานการณ์อย่างสุดความสามารถจนต้องสูญเสียบุคลากรทางการแพทย์ที่ติดเชื้อไวรัสจากการปฏิบัติหน้าที่ สถานการณ์เช่นนี้ได้สร้างความสะเทือนขวัญและความตื่นตระหนกแก่ประชาชนทำให้มีสื่อมวลชนคนหนึ่งฉวยโอกาสหาผลประโยชน์ ด้วยการสร้างข่าวลือในอินเทอร์เน็ตเพื่อขายนยาที่สกัดจากพืชชนิดหนึ่งโดยอ้างว่าสามารถใช้รักษาแล้วได้ผลจริง หน่วยความมั่นคงของสหรัฐอเมริกาจึงสั่งปิดเมือง (lockdown) ที่พบผู้ป่วยรายแรก แต่ทว่าเชื้อได้แพร่กระจายออกไปเกินกว่าจะควบคุมได้ เมื่อพบว่าผู้ป่วยกลับเพิ่มจำนวนมากขึ้นทุกวัน บ้านเมืองเกิดความโกลาหลจากการชิงปล้น จนสถานการณ์เข้าสู่ขั้นวิกฤต ตลาดหุ้น สถานศึกษา ห้างร้านต่างๆ จึงถูกสั่งปิด และใช้การแจกจ่ายอาหารสำเร็จรูปแก่ประชาชน แต่ก็ไม่เพียงพอทำให้ประชาชนเกิดการทะเลาะวิวาท จนกระทั่ง หน่วยงานที่รับผิดชอบสามารถผลิตยารักษาได้สำเร็จและเข้าสู่กระบวนการแจกจ่ายวัคซีนซึ่งต้องใช้เวลานานประมาณหนึ่งปี ประชากรจึงจะได้รับวัคซีนอย่างทั่วถึง ทำให้มีการจัดบริการรักษาแก่ผู้มีอำนาจในประเทศก่อนตามลำดับชนชั้นในการเข้าถึงตัวยารักษา และทำให้เห็นถึงความเหลื่อมล้ำทางสังคมในท้ายที่สุด จากการสังเกตภาพยนตร์เรื่องนี้พบว่า

ภาพที่ 3. ใบปิดภาพยนตร์เรื่อง Contagion ล้มผีเสื้อโลก (2011)

3.1 ฝ่ายทหาร

3.1.1 มีเป้าหมาย (goal) ได้แก่ สร้างความเชื่อมั่นในอำนาจของรัฐ และควบคุม ดูแล บรรเทาสาธารณภัยที่เกิดขึ้นในประเทศของตน ควบคุมสถานการณ์ความไม่สงบ รวมถึงเฝ้าระวังภัยคุกคามจากภายนอกโดยอ้างถึงความมั่นคงระดับสูง

3.1.2 มีความขัดแย้ง (conflict) ได้แก่ มีการเฝ้าระวังความเสียหายจากการติดเชื้อและการเสียชีวิตของประชาชนแต่เปรียบเทียบการสูญเสียเป็นตัวเลขที่ใช้ในการประเมิน ในขณะที่ประชาชนกำลังได้รับความเดือดร้อนจำนวนมากทำให้การดูแลอำนวยความสะดวกแก่ข้าราชการระดับสูงเป็นพิเศษเพียงบางคน รวมไปถึง การปิดเมืองกักกันเขตห้ามประชาชนออกนอกพื้นที่ทำให้ผู้คนไม่สามารถประกอบอาชีพและใช้ชีวิตตามปกติแต่ฝ่ายปกครองก็ไม่สามารถแจกจ่ายสารภูมูภาคแก่ประชาชนได้อย่างทั่วถึงทำให้เกิดความอดอยากกลายเป็นต้นเหตุของอาชญากรรม ทำให้ประชาชนต้องหาอาวุธมาไว้ป้องกันตัวเพื่อรักษาความปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สินของตนเอง

3.2 ฝ่ายแพทย์

3.2.1 มีเป้าหมาย (goal) ได้แก่ หาที่มาของเชื้อไวรัสเพื่อควบคุมการแพร่ระบาดของโรค ทำการดูแลผู้ติดเชื้อ และกักกันผู้ติดเชื้อออกจากผู้ที่ไม่ติดเชื้อ รวมถึงการทดลองเพื่อหาตัวยาในการยับยั้งเชื้อไวรัส

3.2.2 มีความขัดแย้ง (conflict) ได้แก่ แม้จะมีทรัพยากรทางการแพทย์ที่ทันสมัยแต่เชื้อไวรัสมีการแพร่กระจายอย่างรวดเร็วเกินกว่าจะควบคุมหรือกักกันได้ทั้งหมด และประชาชนบางส่วนอยู่ในดินแดนที่ห่างไกลความเจริญเกินกว่าความช่วยเหลือจะไปถึง และบุคลากรทางการแพทย์ต้องอยู่ใกล้ชิดกับผู้ติดเชื้อทำให้กลายเป็นผู้ติดเชื้อเสียเอง รวมถึง มีความขัดแย้งภายในระหว่างหน่วยงานที่เกี่ยวข้องทำให้การทำงานไม่ราบรื่น ไม่ว่าจะเป็นหน่วยงานทางการแพทย์ที่มีความเห็นต่างกัน ฝ่ายปกครองที่ต้องการความดีความชอบจากผลงาน นอกจากนี้ มีสื่อมวลชนที่ใช้การสร้างข่าวลือเพื่อหาผลประโยชน์ทำให้ประชาชนเกิดความไขว่เขวจากข้อมูลที่บิดเบือน

3.3 ฝ่ายประชาชน

3.3.1 มีเป้าหมาย (goal) ได้แก่ ความปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สินของคนในครอบครัวของตน และต้องการอพยพออกจากพื้นที่นั้นเมื่อรู้สึกที่มีความเสี่ยง รวมถึงต้องการรักษาโรคเพื่อตนเองและคนในครอบครัว

3.3.2 มีความขัดแย้ง (conflict) ได้แก่ ในสถานการณ์วิกฤตทุกคนมีความต้องการความปลอดภัยในชีวิตในทรัพย์สินของตนเองแต่กลับเป็นผู้แย่งชิงหรือลักขโมยเสียเองเมื่อตนมีโอกาส และเมื่อฝ่ายปกครองไม่เปิดเผยข้อมูลที่ประชาชนมีความสงสัย ผู้คนจึงใช้ช่องทางอินเทอร์เน็ตที่มีความรวดเร็วและเข้าถึงได้ง่ายกว่าในการเข้าถึงข่าวสารทำให้ได้รับข้อมูลที่ไม่ถูกต้องและส่งผลให้เกิดความตื่นตระหนก รวมถึง ประชากรมีจำนวนมากเกินกว่าจะได้รับสิทธิขั้นพื้นฐานทั่วถึง

จากเนื้อหาในภาพยนตร์ทั้งสามเรื่องพบว่า ภาพยนตร์เป็นสื่อบันเทิงที่มีองค์ประกอบสำคัญที่ใช้ในการดำเนินเรื่องคือตัวละคร ดังนั้น การออกแบบตัวละครให้มีความสมเหตุสมผลชวนให้ติดตามจึงเป็นสิ่งที่ผู้สร้างต้องออกแบบให้มีความน่าเชื่อถือและสอดคล้องกับความเป็นจริง ด้วยเหตุนี้ ตัวละครในภาพยนตร์ที่เกี่ยวกับโรคระบาดจึงต้องมีการอ้างอิงที่มาจากบุคลากรที่เกี่ยวข้องผู้มีหน้าที่จัดการกับสถานการณ์ภาวะโรคระบาด ไม่ว่าจะเป็นฝ่ายความมั่นคงของรัฐและกระทรวงสาธารณสุข รวมถึงผู้ที่ได้รับผลกระทบคือประชาชน กล่าวคือ ในศาสตร์การสร้างภาพยนตร์ ตัวละครทั้ง 3 ฝ่ายนี้ต้องมีปฏิสัมพันธ์การช่วงชิงอำนาจกันในเหตุการณ์ใดเหตุการณ์หนึ่ง โดยเฉพาะในกรณีนี้คือวิกฤตเชื้อไวรัสระบาด ซึ่งกล่าวได้ว่าศาสตร์ของการนำเสนอในรูปแบบภาพยนตร์เพื่อความบันเทิงมักจะมีการนำเสนอเนื้อหาที่แสดงผลกระทบมากกว่าปกติ แต่ทว่าสามารถนำมาอธิบายเชิงเปรียบเทียบกับปัจจุบันให้เกิดความเข้าใจในเหตุผลของพฤติกรรมและการอยู่ร่วมกันของบุคคลในภาวะระบาดของเชื้อไวรัสได้

สัญญาวิทยาทางสังคมในภาพยนตร์ที่เกี่ยวกับโรคระบาด

ตัวละครในภาพยนตร์ที่เกี่ยวกับโรคระบาดมีพฤติกรรมสะท้อนถึงสัญญาการเป็นตัวแทนที่แตกต่างกัน ตามแนวคิดสัญญาวิทยาทางสังคมที่ว่าการวิเคราะห์ทรัพยากรทางสัญญาที่ก่อให้เกิดความคิดเชื่อมโยงถึงสิ่งที่สัญญานั้นทำหน้าที่เป็นตัวแทน ซึ่งความหมายในเชิงเป็นตัวแทน (Representational Meaning) ในกรณีนี้คือตัวละครในภาพยนตร์ ได้แก่ ทหารเป็นตัวแทนของความอนุรักษ์นิยม แพทย์เป็นตัวแทนของการปรับตัว และประชาชนเป็นตัวแทนของความหลากหลาย โดยสามารถสะท้อนถึงระบบสังคมและหน้าที่พื้นฐาน พร้อมทั้งยกตัวอย่างได้ดังต่อไปนี้

1. ทหาร: อนุรักษ์นิยมความมั่นคงต้องมาก่อน

ในรัฐที่มีการปกครองประชาชนหม่มาก ความมั่นคงของรัฐเป็นเป้าหมายหลักประการแรกตามหน้าที่ปฏิบัติของทหารในทุกสถานการณ์ กล่าวคือ มีลักษณะของความเป็นเผด็จการ ดังนั้น ในภาวะระบาดของเชื้อไวรัสความมั่นคงของรัฐเป็นสิ่งที่ฝ่ายปกครองต้องคำนึงถึงเป็นอันดับแรก นอกจากนี้ ยังมีลักษณะของการจัดการที่มุ่งเน้นในการใช้กำลังและรุนแรง โดยอ้างว่าเพื่อความเด็ดขาด ยกตัวอย่างเช่น ในภาพยนตร์เรื่อง Out Break (ค.ศ. 1995) มีการสั่งการจากกองทัพบุกให้ทิ้งระเบิดทำลายบริเวณที่ติดเชื่อถึงสองครั้ง เมื่อพบว่ามีการระบาดของโรค โดยครั้งแรกปฏิบัติการสำเร็จเป็นเหตุให้มีผู้บริสุทธิ์เสียชีวิต และในครั้งที่สองมีการขัดขวางไว้ได้ และในเหตุการณ์ที่ประชาชนละเมิดคำสั่งห้ามออกจากพื้นที่ (lockdown) มีการยิงต่อสู้ระหว่างทหารกับประชาชนที่พยายามจะขับรถฝ่าด่านกักกันโรค ทหารจึงใช้การปราบปรามด้วยอาวุธสงครามจนถึงแก่ชีวิต รวมไปถึง ในภาพยนตร์เรื่อง 28 Weeks later (2007) มีการกราดยิงผู้ที่ติดเชื่อ (zombie) ที่ปะปนอยู่ในฝูงชนผู้บริสุทธิ์ และมีการทิ้งระเบิดในสถานที่แออัดเมื่อมีแนวโน้มว่าไม่สามารถควบคุมเชื้อโรคได้ เป็นต้น

ภาพที่ 4. จากการทิ้งระเบิดทำลายหมู่บ้านที่มีผู้ติดเชื่อในภาพยนตร์เรื่อง Out Break (ค.ศ. 1995)

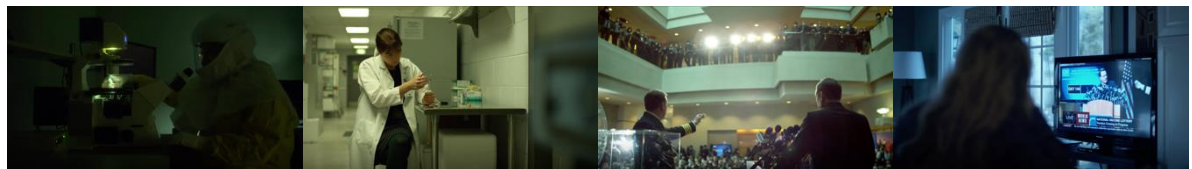

ภาพที่ 5. จากทหารปราบปรามประชาชนผู้ฝ่าฝืนคำสั่งปิดเมืองในภาพยนตร์เรื่อง Out Break (ค.ศ. 1995)

ภาพที่ 6. ฉากการทิ้งระเบิดทำลายล้างเมืองในภาพยนตร์เรื่อง 28 Week later (2007)

ประการต่อมาคือ ความขัดแย้งที่เกิดขึ้นในภาพยนตร์เป็นผลมาจากความต้องการรักษาอำนาจของนายทหารหรือผู้บริหารชั้นสูง อาศัยอำนาจช่วงภาวะระบาดในการออกคำสั่งที่เกินกว่าเหตุเพื่อปกปิดความผิดพลาดของตนและพวกพ้องโดยอ้างความสงบเรียบร้อย ยกตัวอย่างเช่น ในภาพยนตร์เรื่อง Out Break (ค.ศ. 1995) มีนายทหารชั้นสูงสั่งให้มีการทดลองอาวุธชีวภาพและไม่ต้องการให้แผนการณถูกเปิดเผยว่ามีการทดลองทางทหารมาก่อน จึงใช้อำนาจในการปิดบังและขัดขวางการทดลองหาตัวยาของหน่วยงานทางการแพทย์ และในภาพยนตร์เรื่อง Contagion (ค.ศ. 2011) หน่วยทหารฝ่ายปกครองมีการแถลงความสำเร็จในการคิดค้นยารักษาไวรัส ซึ่งแท้จริงแล้วเป็นผลงานของหน่วยแพทย์ที่เป็นผู้ปฏิบัติงานทดลองนี้ เป็นต้น

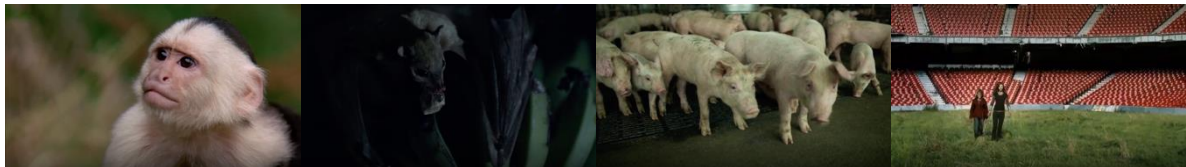
ภาพที่ 7. ฉากที่แพทย์เป็นผู้ทำการคิดค้นยาได้สำเร็จแต่ฝ่ายความมั่นคงเป็นผู้แถลงการณ์ต่อประชาชน ในภาพยนตร์เรื่อง Contagion (ค.ศ. 2011)

2. แพทย์: การปรับตัวสุขภาพต้องมาก่อน

ในสถานการณ์ที่เกี่ยวกับสุขภาพของประชาชน หน่วยงานแพทย์คือหน่วยงานที่มีหน้าที่โดยตรงในการตรวจโรคและสร้างความมั่นคงทางการรักษา กล่าวคือ มีลักษณะของการซ่อมแซมปรับปรุงเพื่อให้ดำเนินชีวิตต่อไปได้ด้วยการศึกษาพัฒนาปรับตัวตามปัจจัยแวดล้อมเพื่อความอยู่รอดของมนุษย์ ที่ต้องมีการประเมินสถานการณ์ การดูแลผู้ป่วย การกักกันเฝ้าระวังโรค การหาต้นเหตุของเชื้อเพื่อคิดค้นทดลองหาตัวยารักษา ยกตัวอย่างเช่น ในภาพยนตร์เรื่อง Out Break (ค.ศ. 1995) มีการสืบหาที่มาของโรคจนกระทั่งพบว่า มีพาหะมาจากลิงป่าแอฟริกาจึงนำลิงมาสู่ห้องทดลองผลิตตัวยารักษาได้สำเร็จ และในภาพยนตร์เรื่อง Contagion (ค.ศ. 2011) ที่มีขั้นตอนการวิเคราะห์เชื้อไวรัสจนพบว่ากลายพันธุ์มาจากค้างคาวและหมูนำไปสู่การสร้างวัคซีนรักษา รวมไปถึง ในภาพยนตร์เรื่อง 28 Weeks later (2007) มีการค้นหาผู้ที่มีภูมิคุ้มกันตามธรรมชาติ (anti-body) เพื่อนำเลือดมาใช้ทดลองผลิตยารักษาในอนาคต เป็นต้น

ภาพที่ 8. การสร้างแผนผังการติดเชื่อเพื่อสืบหาที่มาของเชื้อไวรัส
จากภาพยนตร์เรื่อง Contagion (ค.ศ. 2011) และ Out Break (ค.ศ. 1995)

ภาพที่ 9. ลิง ค้างคาว หมู และมนุษย์ พาหะต้นเหตุของเชื้อที่นำมาสร้างยาต้านไวรัสจากภาพยนตร์สามเรื่อง

ประการต่อมาคือ บุคลากรทางการแพทย์เป็นผู้ที่ต้องปฏิบัติงานอยู่ใกล้ชิดกับผู้ป่วยในพื้นที่ควบคุมโรค ทำให้กลายเป็นผู้ที่มีภาวะเสี่ยงต่อการติดเชื้อ ยกตัวอย่างเช่น เรื่อง Out Break (ค.ศ. 1995) มีการสูญเสียบุคลากรทางการแพทย์โดยการติดเชื้อจากห้องทดลอง และในภาพยนตร์เรื่อง Contagion (ค.ศ. 2011) มีหมอลงพื้นที่เสี่ยงเพื่อทำการสืบหาที่ผู้ติดเชื้อ ในกระบวนการควบคุมโรคแต่กลับต้องเสียชีวิตเมื่อติดเชื้อจากผู้ป่วยโดยตรง เป็นต้น

ภาพที่ 10. บุคลากรทางการแพทย์ที่ติดเชื้อไวรัสและเสียชีวิตในภาพยนตร์เรื่อง Contagion (ค.ศ. 2011) และ Out Break (ค.ศ. 1995)

3. ประชาชน: ความหลากหลายอิสรภาพต้องมาก่อน

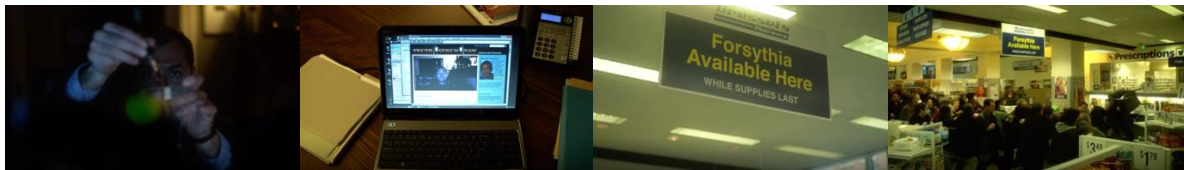
กลุ่มที่มีจำนวนมากที่สุดคือฝ่ายประชาชนจึงเป็นกลุ่มที่มีอำนาจในการเรียกร้องสูงแต่ในขณะเดียวกันก็มีความเป็นอิสระทางความคิด กล่าวคือ มีลักษณะของความแตกต่างทั้งเชื้อชาติ ศาสนาความเชื่อ ความรู้และสถานะทางสังคม ในสภาวะการณ์ที่มีความไม่ปกติเป็นเรื่องยากที่จะควบคุมให้ประชาชนอยู่อย่างมีระเบียบ ด้วยเหตุที่มีสมาชิกจำนวนมากทำให้เกิดการช่วงชิงโอกาสเข้าถึงการรักษา ประกอบกับมีความเหลื่อมล้ำทางสังคมทำให้มีอภิสิทธิ์ชนกระบวนการเหยี่ยวยา ส่งผลให้มีการฝ่าฝืนกฎหมาย ยกตัวอย่างเช่น ในภาพยนตร์เรื่อง Contagion (ค.ศ. 2011) มีการจับตัวเจ้าหน้าที่ขององค์การอนามัยโลกมาเรียกค่าไถ่แลกกับยารักษาโรค และมีการทุบทำลายห้างร้านสะดวกซื้อเพื่อกักตุนสินค้าไว้บริโภคยามวิกฤติ รวมถึง การอำนวยความสะดวกให้เจ้าหน้าที่ระดับสูงเดินทางข้ามพื้นที่เป็นกรณีพิเศษในขณะที่ประชาชนทั่วไปถูกสั่งห้ามเดินทาง นอกจากนี้ ในภาพยนตร์เรื่อง 28 Weeks later (2007) มีผู้ไม่ติดเชื้อมุมหนึ่งเก็บ

ตัวรวมกัน 6-7 คนโดยมีการกักตุนอาหารสำรองที่คาดการณ์ว่าจะสามารถอยู่รอดได้ 4-5 ปี แต่ในขณะที่เดียวกันก็มีผู้ยากไร้ที่มีสภาพไม่ต่างจากผู้ติดเชื้อ กล่าวคือ ไม่มีปัจจัยสี่ ขาดอาหาร และได้แต่รอวันตาย เป็นต้น

ภาพที่ 11. ภาวะโรคระบาดในภาพยนตร์ทั้ง 3 เรื่อง นำเสนอภาพผู้คนตงาน และมีความเหลื่อมล้ำในการเข้าถึงการเยียวยารักษา

ประการต่อมาคือ การเข้าถึงข้อมูลข่าวสารและข้อเท็จจริงเป็นสิ่งที่มีความสำคัญ ไม่ว่าจะเป็นการแสวงหาผลประโยชน์ส่วนตน ยกตัวอย่างเช่น ในภาพยนตร์เรื่อง Contagion (ค.ศ. 2011) มีการหาผลประโยชน์ของสื่อมวลชนที่ไม่มีจรรยาบรรณ โดยการสร้างข่าวลือว่ามีสารสกัดจากดอกไม้ชนิดหนึ่งสามารถกำจัดเชื้อไวรัสได้ นอกจากนี้ การติดเชื้ออาจเกิดจากความไว้ใจกัน จนเกินไปในครอบครัวส่งผลให้เกิดการไม่ระวังป้องกัน ยกตัวอย่างเช่น ในภาพยนตร์เรื่อง 28 Weeks later (2007) มีการติดต่อกันเองในครอบครัวจากแม่สู่พ่อ และจากพ่อสู่ลูก เป็นต้น

ภาพที่ 12. การสร้างข่าวลือในอินเทอร์เน็ตว่ามีสารสกัดจากพืชที่มีคุณสมบัติในการรักษาโรคคอหอยให้เกิดความไม่พอใจแก่ประชาชนที่ไม่สามารถเข้าถึงตัวยาดังกล่าว ในภาพยนตร์เรื่อง Contagion (ค.ศ. 2011)

อภิปรายผล

ผลการศึกษาพบว่า ในทุกวิกฤตสังคมที่ประชากรต้องมีการปรับตัวเพื่อเอาตัวรอดจะมีระบบตรวจสอบเพื่อให้รักษาไว้ซึ่งวัฒนธรรม สอดคล้องกับแนวคิดเรื่องระบบสังคมและหน้าที่พื้นฐานของ ทัลคอต พาร์สัน (Talcott Parsons) ที่ว่าสังคมจะมีการถ่วงดุลแบบอนูรักษานิยม เพื่อไม่ให้เกิดการเปลี่ยนแปลงแบบก้าวกระโดด กล่าวคือ เมื่อมีพฤติกรรมที่จะนำไปสู่การเปลี่ยนแปลงในท่าทีสุดขั้วจะมีระบบอำนาจในการห้ามปราม ขัดขวางหรือควบคุมเพื่อให้สังคมกลับสู่ความสงบเรียบร้อยตามประเพณีดั้งเดิม ซึ่งในกรณีภาพยนตร์ที่เกี่ยวกับโรคระบาดมีตัวละครที่เปรียบได้กับประชากรในสังคมหนึ่งที่ต้องมีหน้าที่ปฏิบัติตามเป้าหมายของตนเช่น ทหารต้องการรักษาความสงบเรียบร้อย แพทย์ต้องการพยาบาลรักษาเพื่อนมนุษย์ ประชาชนต้องการความปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สิน ทำให้เกิดการขับเคลื่อนสังคมอย่างค่อยเป็นค่อยไป เมื่อเกิดภาวะวิกฤตจึงมีระบบการปรับตัวเพื่อยังคงไว้ซึ่งแบบแผนด้วยการให้อำนาจผู้มีหน้าที่เข้ามาฟื้นฟู สร้างความเชื่อมั่นให้สังคมกลับมาสู่ความสงบเรียบร้อยอีกครั้ง

เมื่อศึกษาพฤติกรรมของตัวละครในลักษณะของการเป็นตัวแทนตามแนวคิดสัญญาวิทยาทางสังคมของ ทีโอ ฟาน ลูเวน (Theo Van Leeuwen) แล้วพบว่า ในภาพยนตร์เกี่ยวกับโรคระบาดมีอำนาจที่ปรากฏผ่านตัวละครสามฝ่าย ได้แก่ ทหารเป็นตัวแทนความอนุรักษ์นิยมที่มีลักษณะของความเป็นเผด็จการที่ต้องการรักษาความมั่นคงเพื่อการดำรงอยู่ของรัฐ และแพทย์เป็นตัวแทนของการปรับตัวที่มีลักษณะของการศึกษาพัฒนาเพื่อการดำรงอยู่ของชีวิต รวมถึงประชาชนเป็นตัวแทนของความหลากหลายที่มีลักษณะของการเรียกร้องสิทธิเพื่อการดำรงอยู่อย่างมีอิสรภาพขั้นพื้นฐาน โดยแต่ละฝ่ายจะมีการกระทำที่เป็นสัญญาณของความสุดโต่ง กล่าวคือ ทหารมีการใช้อำนาจสงครามในการกวาดล้างทำลายเชื้อโรคในบริเวณที่มีผู้ติดเชื้อ การกักกันโรคขั้นเด็ดขาดผู้ที่ฝ่าฝืนจะมีการปราบปรามถึงขั้นเสียชีวิต และแพทย์มีการตรวจรักษาที่ต้องสืบหาต้นตอแข่งกับเวลาจนต้องมีการใช้ตัวเข้าแลกลงไปในพื้นที่เสี่ยงเป็นเหตุให้เกิดข้อผิดพลาดกลายเป็นผู้ติดเชื้อเสียเอง และการเร่งการทดลองสร้างตัวยาในมนุษย์ให้เร็วที่สุดจึงใช้ร่างกายเป็นหนูทดลองยาต้านเชื้อ รวมถึง ฝ่ายประชาชนที่มีความตื่นตระหนกเอาตัวรอดและต้องการอิสรภาพทำให้มีการหลบหนีหรือแหกด่านกักกันโรค ทั้งนี้ ตามระบบสังคมฝ่ายปกครองมีหน้าที่เข้ามาพิทักษ์ให้ความปลอดภัยและสร้างความเชื่อมั่นรวมทั้งให้การเยียวยาเรื่องต่างๆ แต่ด้วยมีผู้ได้รับผลกระทบที่มีความหลากหลายและมีจำนวนมากยากต่อการจัดการจึงมีการเลือกปฏิบัติทำให้เกิดปัญหาเรื่องความไม่เท่าเทียม นำมาซึ่งการเรียกร้องและขัดแย้งกลายเป็นความโกลาหลจนต้องมีการใช้ความรุนแรงปราบปราม ในขณะที่ฝ่ายงานสาธารณสุขมีหน้าที่รับผิดชอบด้านสุขภาพโดยตรง มีเป้าหมายหลักคือการรักษาผู้ป่วยและควบคุมโรคไม่ให้แพร่กระจาย รวมถึงการสร้างความมั่นคงทางการรักษาเพื่อป้องกันความเสี่ยงในอนาคต ซึ่งต้องมีการบริหารจัดการร่วมกับฝ่ายปกครอง แต่ด้วยเป้าหมายหลักและจรรยาบรรณที่มีความแตกต่างกันจึงทำให้เกิดความขัดแย้งที่นำไปสู่การช่วงชิงอำนาจในการออกมาตรการ กล่าวคือ ฝ่ายการแพทย์มีอุดมการณ์คือสุขภาพต้องมาก่อน ส่วนฝ่ายปกครองมีเป้าหมายในการรักษาความมั่นคงของรัฐเป็นอันดับแรก จึงมีการแทรกแซงโดยใช้กำลังทางทหาร ตั้งแต่ในระดับเบา คือการปราบปรามด้วยการแสดงท่าที เช่น การแถลงการณ์ผ่านสื่อมวลชน และการเคลื่อนยุทโธปกรณ์เข้าพื้นที่ ไปจนถึงการใช้อำนาจสงคราม ด้วยเหตุที่ฝ่ายทหารมีแนวคิดการทำศึกแบบสงคราม บางครั้งจึงยอมให้มีการสูญเสียเพื่อให้บรรลุตามเป้าหมาย ทั้งนี้ ภาพยนตร์ที่มีการสร้างตัวละครให้มีฝ่ายธรรมะและอธรรมเพื่อให้เกิดความบันเทิงนั้น ผู้สร้างมีการนำเสนอถึงความน่ากลัวของเชื้อไวรัสผ่านสัญญาณต่างๆ ทั้งในรูปแบบสมจริง เช่น แสดงภาพผู้ติดเชื้อจำนวนมากกว่าเตียงพยาบาล การรายงานสถานการณ์ข่าวของสื่อมวลชน และในรูปแบบเหนือจริง เช่น การที่ผู้ติดเชื้อมีสภาพเป็นผีดิบหรือซอมบี้วิ่งไล่กัดทำร้ายคน อย่างไรก็ตาม ภาพยนตร์ที่เกี่ยวกับโรคระบาดทั้งสามเรื่องนี้ ได้มีการสื่อสารแนวคิดในประเด็นเดียวกันคือ แม้ว่าไวรัสจะมีความอันตรายน่ากลัว แต่หากมีการใช้อำนาจอย่างไม่มีมนุษยธรรม ในท้ายที่สุดสิ่งที่มีมนุษย์กระทำต่อกันอาจมีความรุนแรงกว่าหลายเท่า

อ้างอิง

- ธนา วงศ์ญาณนาเวช. (2563). **หนังอาร์ตไม่ได้มาเพราะโชคช่วย**. (พิมพ์ครั้งที่ 2). กรุงเทพฯ: พารากราฟ.
 ธิดา ผลิตผลการพิมพ์. (2562). **เขียนบทหนัง ชัดคนดูให้อยู่หมัด ฉบับจัดหนัก!** (พิมพ์ครั้งที่ 4). นนทบุรี: สำนักพิมพ์ Geek Book.
- อรรถสิทธิ์ ลิทธิดำรง. และ พิพัฒน์ พสุธารชาติ. (2558). **กลิ่นไอ การเมือง และภาพยนตร์ อ่าน “งานศิลปะ ในยุคของการผลิตซ้ำแบบจักรกล” ของ วอลเตอร์ เบเนยามิน**. กรุงเทพฯ: วิชาษา.
- สรณัฐ ไตลังคะ. (2560). **ศาสตร์และศิลป์แห่งการเล่าเรื่อง**. (พิมพ์ครั้งที่ 3). กรุงเทพฯ: โครงการเผยแพร่ ผลงานทางวิชาการ คณะมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์.
- สามชาย ศรีสันต์. (2561). **ว่าด้วยการวิเคราะห์วาทกรรมแนววิพากษ์: บทศึกษาวิเคราะห์วาทกรรมการ พัฒนา/หลังพัฒนา (On Critical Discourse Analysis)**. กรุงเทพฯ: สมมติ.
- สุภางค์ จันทร์วานิช. (2559). **ทฤษฎีทางสังคมวิทยา**. (พิมพ์ครั้งที่ 7). กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์ มหาวิทยาลัย.
- Outbreak. (1995). **วิกฤตไวรัสสุบรอก**. กำกับภาพยนตร์โดย Wolfgang Petersen. เขียนบทโดย Laurence Dworet, Robert Roy Pool. จัดจำหน่ายโดย Warner Bros. Pictures.
- 28 Weeks later. (2007). **มหากภัยเขื่อนรอกลุ่มเมือง**. กำกับภาพยนตร์โดย Juan Carlos Fresnadillo. เขียนบทโดย Rowan Joffé, Juan Carlos Fresnadillo, E. L. Lavigne, Jesus Olmo. จัดจำหน่ายโดย Twentieth Century Fox.
- Contagion. (2011). **สัมผัสล้างโลก**. กำกับภาพยนตร์โดย Steven Soderbergh. เขียนบทโดย Scott Z. Burns. จัดจำหน่ายโดย Warner Bros. Pictures.
- Bishop, L.S. (2016). **Sell your story in a single sentence**. New York: The Countryman.